

TEORİK VE PRATİK OLARAK OSMANLI'DA RECM CEZASI: BAZI BATI ANADOLU ŞEHİRLERİNDEKİ UYGULAMALAR

*Abdulmecit MUTAF**

ÖZET

Pek çok hukuk sisteminde olduğu gibi İslam hukukunda da, toplumun geleceğini tehdit eden ve ahlaka aykırı olarak görülen zina yasaklanmıştır. Bu suçu işleyenler; evli ise recm cezasına, bekar iseler tazir cezalarına çarptırılırlar. İslam hukukunu kendi hukuk sistemine referans olarak alan Osmanlıda da bu suçla ilgili cezalar aynen kabul edilmiştir. Şer'î hukuka göre hakkında açıklık bulunmayan durumlara ait cezalar ise Kanunnamelerde yer almıştır. Kanunnamelerdeki bu maddelerin İslam hukukuna uygun olup olmadığı ve Osmanlının recm cezasını uygulayıp uygulamadığı tartışmalara sebep olmuştur. Kaynaklara ve mahkeme kayıtlarına bakıldığında, Osmanlının İslam hukukundaki recm cezasını aynen kabul ettiği görülmektedir. Ancak bu konudaki tutum ve davranışları –sadece zinaya mahsus olmak üzere- bu cezayı uygulamada esnek olduğu intibaini uyandırmaktadır. Bunun da en önemli sebeplerinden birisi İslam hukukunun bu konuya olan toleranslı yaklaşımıdır.

Anahtar Kelimeler: Zina, Hadd, Recm, Şer'î hukuk, Kanunname

STONING TO DEATH (RECM) IN THEORY AND PRACTICE IN THE OTTOMAN EMPIRE

ABSTRACT

Adultery which threatens the future of society and is seen as against morality is forbidden in Islamic law as is the case in most of the jurisprudence. Those who are married and commit this crime are punished with a penalty called recm if they are single they are punished with a penalty called tazir. These penalties for adultery were adopted exactly by the Ottoman law which is based on the Islamic law. In some cases punishments which were not explained in the Islamic law were regulated by kanunnames. There were debates about whether the application of the kanunname regulations were carried out according to the Islamic law and whether the recm as punishment was executed in the Ottoman Empire. When we look at both the sources and the court registers, we can conclude that the Ottoman law adopted the recm punishment same as the one in the Islamic law. On the other hand, since zina is treated with caution in Islamic law, the attitudes of

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

the Ottoman law towards recm were shaped with tolerance in this regards.

Key Words: Adultery, Hadd, Stoning to death (Recm), Şer'î hukuk, Kanunname

Giriş

İslam hukuku ve bu hukuk sistemini kendisine referans alan Osmanlı hukukunda 'zina' suçunun karşılığı olarak verilecek cezalardan biri olan ve ayet ve hadislerle de sabit bulunan "taşlanarak öldürme" (*recm*) konusu, İslam dünyasında kaleme alınan fıkıh kitapları ve fetva mecmualarında mezheplere göre farklı şekillerde ele alınmıştır. Bu konu, batılı yazar ve araştırmacılar tarafından ise, - İslam alimlerine oranla- daha sorgulayıcı bir üslupla ve modern hukuk yaklaşımıyla işlenmiş ve tartışılmıştır: İslam hukukunu genel hatlarıyla ele alan Joseph Schacht, "Introduction to Islamic Law" (Oxford, 1964) adlı eserinde bu konuya da temas etmiştir. Osmanlı Ceza Kanununun çevirisinin yanında Osmanlı'daki şer'î ve örfî hukukun karşılaştırmasını da yapan Uriel Heyd; "Studies in Old Ottoman Criminal Law" (Oxford, 1973) adlı eserinde zina konusuna Osmanlı Kanunnameleri ışığında yer vermiştir. Colin Imber ise "Zina in Ottoman Law"¹ adlı makalesinde, bu konuda İslam hukuku ile Osmanlı hukukunun benzeyen ve ayrılan yönlerini Ebussuud Efendi, Kemal Paşazade ve Çivizade'ye ait fetva örnekleriyle açıklamaya çalışmıştır. Son yıllarda Türkiye'de de zina suçu ve cezası, doktora tezlerine konu olmaya başlamıştır.² Ancak tüm bu çalışmalarda *recm* konusu ya çok az zikredilmiş, ya da sadece fıkıh kitaplarındaki nazari bilgiler tekrar edilmiştir. Fakat fıkıh kitaplarıyla fetva mecmualarında yer alan *recm* cezasının Osmanlı Kanunnameleri'nde olup olmadığı çok fazla tartışılmadığı gibi; bu cezanın Osmanlı'da uygulanıp uygulanmadığına, uygulanmadı ise nedenlerine pek değinilmemiştir. Hele hele bu konu için en önemli kaynak olan *Şer'îye Sicilleri*nden verilebilecek örneklerle konu daha derinlemesine incelenebileceği halde bu husus pek ele alınmamıştır. Bu makale, *recm* cezasının Osmanlı hukukunda teorik (yani hukuk kaynaklarında yazılı kanun maddesi) olarak var olup olmadığını tartışmanın yanında; bu cezanın

* Yrd. Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi. e-mail: mutaf@balikesir.edu.tr

¹ Colin Imber, "Zina in Ottoman Law", *Studies in Ottoman History and Law*, İstanbul, 1996, s. 175-206.

² İsmail Acar, *İslam Hukukunda Zina Suçu ve Cezası Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1999.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

uygulanıp uygulanmadığını mahkeme kayıtlarına ve Osmanlı arşiv belgelerine dayalı örnek olaylarla açıklamayı ve sebeplerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

İslam Hukukunda Zina

Milletlerin temelini ve aynı zamanda da geleceğini teşkil eden ailenin yıkılmasında, nesillerin bozulmasında ve neseplerin karışmasında önemli bir etken olan ‘zina’ fiili, tarih boyunca hemen hemen hiçbir toplumca hoş karşılanmamış ve yasaklanmıştır. Diğer taraftan; toplum huzurunu bozması, zaman zaman yaralama ve öldürme gibi asayiş olaylarına sebep olması ve toplumların genel ahlakına aykırı kabul edilmesi itibarıyla de pek çok toplumun -dini olan veya dini olmayan- hukuklarınca ölüme kadar varabilen çeşitli cezalar takdir edilmiştir. Mesela Eski Mısır hukukunda zina; başkasının hakkına ve umumi ahlaka tecavüz olarak kabul edilmekle beraber neslin karışmasına da sebep olduğu için, suçlulara uzuv kesme gibi bazı bedeni cezalar verilirdi. Yine Eski Roma hukukunda da zina suçunun cezası çok ağırdı. Önceleri; yegane suçlu olarak görülen kadınlar, öldürmeye kadar varan cezalara çarptırılıyorlardı. Fakat daha sonraları erkeğe de sürgün ve mallarına el koyma gibi cezalar verildiği bilinmektedir. Dine dayalı bir hukuka tabi’ olan Yahudilerin kutsal kitabı Tevrat’a göre de ‘zina’ suç olarak kabul edilmiş ve suç ortaklarının her ikisine de ölüm cezası takdir edilmiştir.³

İslam Hukuku kaynaklarında ‘zina’ kısaca; “Aralarında şer’i bir akid yani nikah bulunmayan bir erkekle kadının kendi istekleriyle cinsel birleşmede bulunmaları”⁴ şeklinde tarif edilmiştir ve yasaklanmıştır. İslam ceza hukukuna göre zina, *hadd* cezasını gerektiren bir suçtur.⁵ Ancak zina suçuna verilecek *hadd* cezası,

³ Acar, “İslam Hukukunda Zina ...”, s. 7 ve devamı. Ayrıca bu konu hakkında daha geniş bilgi için bakınız; Adil Öksüz, *Ceza Hükümleri Açısından Tevrat ve Kur’an*, 2006, İzmir.

⁴ Ö. Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiye ve İstilahât-ı Fıkhiye Kamusu*, c. 3, İstanbul, 1976, s. 26.

⁵ İslam ceza hukukunda suç ve cezalar; *Kıyas (Cinayât)*, *Hadd* ve *Ta’zîr* diye üçe ayrılır. *Kıyas*; şahsa karşı işlenen öldürme ve yaralama gibi suçlar olup cezası şahıslar tarafından af edilebilirler (*Hukûk-ı ‘ibâd*).

Hadd ise Allah’a karşı işlenen suçlar (*Hukûkullah*) olarak kabul edilmiş olup af yetkisi kimseye verilmemiştir ve yedi tanedir: Zina, Zina iftirası (*Kazf*), İçki içmek (*Şü’b-i hamr*), Hırsızlık (*Sirkat*), Yol kesme (*Kat’-ı tarîk*), İsyân (*Bağy*) ve Dinden dönme (*İrtidâd*).

Ta’zîr ise, bu ikisinin dışında hem şahısları hem de kamuyu ilgilendiren ve cezaları şer’i hukuk tarafından belirlenmemiş; yalancı şahitlik, sövme, hakaret, rüşvet vs gibi diğer suçlardır. Şer’i hukukta cezaları ayrıntılı şekilde düzenlenmemiş bu çeşit konularda ve İslam hukukunun da devirlere göre değişen şartlarda

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

suçlunun evli olup olmamasına göre değişmektedir. Buna göre; zina eden evli bir erkek (*muhsan*) ve/veya kadın (*muhsane*), “taşlanarak öldürülme” demek olan *recm* cezasına; bekar olanlar ise sopa ile dövülme (*celde*) ve sürgün (*tağrib*) cezalarına çarptırılırlar.⁶

Zina suçunun cezasını ağırlaştıran “evli olma” (*ihsân*) şartını taşıyan *muhsan* veya *muhsane* bir kimsenin *recm* edilebilmesi için ayrıca şu yedi şartı da taşıyor olması gerekir: Akıl, bülûğ, hürriyet, müslüman olma, sahîh bir nikahla evlilik, eşinin de bu şartlara sahip olması ve tüm bunların varlığından sonra eşiyle cinsel birleşmede bulunmuş olma.⁷ Evlenip boşanmış olan dullar da *muhsan/muhsane* sayılırlar.

İslam hukukunun birinci kaynağı olan *Ku'ran*'da *recm* cezasının verilmesini doğrudan emreden bir ayet yoktur. Ancak bir ayette “zina eden erkek (*zânî*) ve kadına (*zânîye*) verilecek cezanın 100 sopa olduğu”⁸ belirtilmektedir. *Recm* cezasının meşrûluğu, İslam hukukunun ikinci kaynağı olan *Sünne*'e dayanmaktadır ve bununla ilgili dört hadis bulunmaktadır.⁹

uygulanabilmesini sağlamak üzere bu tür suçlara verilecek cezalar hususunda düzenlemeler yapma yetkisi zamanın devlet başkanına veya yasama organlarına bırakılmıştır. (Daha fazla bilgi için bakınız; Ahmet Akgündüz, Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, c.I, İstanbul, 1990, s. 106 ve devamı. Halil Cin-Ahmet Akgündüz, Türk Hukuk Tarihi, c. I, İstanbul 1995, s. 297 ve devamı.)

⁶ Ahmet Akgündüz, Osmanlı Kanunnameleri..., I/109.

⁷ Bilmen, Hukuk-ı İslâmiye..., III/199.

⁸ Kur'an-ı Kerîm, Nûr Suresi, 24/2.

⁹ Bahsedilen hadisler şunlardır:

1- Hz. Peygamber bir hadisinde “Bir müslümanın kanı ancak şu üç sebepten biri ile helal olur: Zina eden evli, haksız yere birini öldüren ve İslam dinini terk eden kimse öldürülür”. (Müslim, Hudûd, 12-14.)

2- Bekar bir çoban ile evli bir kadın zina edince yakınları tarafından durumun Hz. Peygambere sorulması üzerine Hz. Peygamber, çobana 100 değnek, kadına ise *recm* takdir etmiştir. Kadın da zina ettiğini itiraf edince ona *recm* cezası uygulanmıştır. (Buharî, Hudûd, 30,34, 38, 46.)

3-Maiz adlı şahıs Hz. Peygambere gelip zina ettiğini söyleyip suçunu dört defa ikrar etmiş ve Allah'ın hükmünün kendisine uygulanmasını istemiştir. Daha sonra *recm*'e başlandığında kaçmaya çalışırken birisi tarafından öldürülmüş, bunu öğrenen Hz. Peygamber ise; “keşke onu öldürmeyip bana getirseydiniz” demiştir. (Buharî, Hudûd, 21,22,25,28,29.)

4- Hz. Peygambere gelen bir kadın zina ettiğini itiraf edip cezalandırılarak temizlenmesini isteyince Hz. Peygamber önce onu tevbe etmesi için, sonra çocuğunu doğurması için, daha sonra da çocuğunu bir müddet emzirmesi için göndermiş, ancak kadının yine ısrar etmesi üzerine *recm* edilmiştir. (Müslim, Hudûd, 22.)

Bunlardan başka bir de bir Yahudi ile ilgili hadise vardır. Ancak oradaki uygulama daha ziyade Yahudilikte de bulunan *recm* cezasının uygulanmasıyla ilgilidir. (Buharî, Hudûd, 24,27.)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

İslam hukukuna göre, zina suçu üç Şekilde sabit olabilir:

1-Şahitlik: Zina suçunun subtu için dört kişinin mahkemede hkim huzurunda Şahitlik etmeleri gerekmektedir. Őahitlerde de; kil, bliğ, müslüman, hr, erkek, adil olmak, iyi görebilmek ve Şahitlik yaptığı kişinin akrabası, karı veya kocası olmamak ve onunla bir husmeti de bulunmamak Şartları aranır. Ayrıca bu Őahitlerin hepsinin de aynı mecliste Şahitlik yapmaları ve zina olayının bizzat oluŐ anını görmüş olmaları gerekmektedir.¹⁰ Gerek suçlular, gerek suç ve gerekse de Şahitler hakkındaki en kğk bir Őüphede ise *hadd* cezası düşer, bu defa suçluya *ta'zîr* cezası uygulanır.¹¹

Zina fiilinin, fıkıh kitaplarında tarif edildiği Şekilde Şahitlerle tespit edilebilmesi, imkansız denilebilecek kadar zordur. Őahitlerin olayı istenildiği gibi tespit edebilmeleri, ancak bu suçu alenen işlemek; yani teşhir ile mümkündür. Zaten bu gğlklerden dolayı da –en azından erken dönemde- İslam tarihi boyunca böyle bir tespit ile ceza verilememiŐtir.¹²

2-İkrr ve itirf: Zina suçunu iŐleyen kişi veya kişilerin dört ayrı mecliste, dört defa ve hkim huzurunda suçu itirf etmeleridir. İkrr eden kişi bu ikrrından son anda bile dönerse *hadd* uygulanmaz.¹³ Bir kişi zina ettiğini ikrâr edince de ikrrı kesin bir hüküm olarak kabul edilmez; hkim tarafından bu ikrrın doğru ve sahih olup olmadığının araŐtırılması gerekir.¹⁴

Bu Şart birinciye göre daha kolay ve garantili görünmektedir. *Recm* cezasına kaynaklık eden dört hadisin öğünün bu Şekilde olması da (bir tanesi olaya dayalı olmayıp bir soruya cevaptır) bunu göstermektedir.

3- Hamilelik (*Karne*): Bu da yine ikinci Őartla alakalıdır. Kocası olmayan bir kadının hamile olduğunun görülmesi neticesinde yapılan sorgulama ve yargılama sonucunda itirf etmesiyle ceza kesinleŐir. Ancak hamilelik tek başına zinayı ispat eden kesin bir karine değildir. Çünkü kadın başka yollarla hamile kalmıŐ veya buna zorlanmış olabilir.

Bazı durumlarda ise *hadd* cezası düşer. Bunların baŐında da “Şüphe” gelir. İslam hukukunda “Şüphe” kavramı, *hadd* söz konusu olduğunda çok önemli bir mesele haline gelmektedir. Zira konu ile

¹⁰ Bilmen, Hukûk-ı İslâmiye..., III/212.

¹¹ Akgündüz, Osmanlı Kanunnameleri..., I/109.

¹² Acar, İslam Hukukunda..., s. 121.

¹³ Bilmen, Hukûk-ı İslâmiye..., III/210.

¹⁴ Abdulkadir Udeh, İslam Ceza Hukuku ve BeŐeri Hukuk, (eviren, Akif Nuri), c.3, İstanbul, 1978, s. 333.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

ilgili olan ve hemen hemen bütün fıkıh kitaplarında yer alan -ve “şüphe ile haddleri kaldırım” anlamındaki hadise dayanan - “şüphe ile haddler düşer” kuralı, durumun zanlının lehine yorumlanmasını teşvik etmektedir.¹⁵ Buradaki şüphe; “evlilik”, yani suçluların aralarında nikah olup-olmadığı ve “mülkiyet”, yani birinin köle/cariye olup-olmamasıyla sınırlıdır. İslam hukukunca şahitlerden birinin hâkimin hükmünden sonra şahitlikten dönmesi, ölmesi veya şahitliği geçersiz kılacak bir davranışta bulunması da cezayı kaldırır. Yani, netice itibarıyla evli bir kişinin zina etmesi halinde ceza verilebilmesi için suçun isbatı oldukça ağır şartlara bağlanmıştır.

Osmanlı Hukukundaki Durum

Osmanlı hukukunda *recm* cezasının olup olmadığı ve de bu cezanın uygulanıp uygulanmadığı oldukça tartışmalı bir konudur. Bundan dolayı bu konunun; teorik, yani yazılı kaynaklardaki-belgelerdeki durum ve pratik, yani uygulamadaki durum olarak iki başlık halinde incelenmesi yerinde olacaktır.

1- Teorik Olarak Recm Cezası

İslam hukukunun teorik esaslarını içeren fıkıh kitapları, -az veya çok- her devirde yazılmış ve İslam ülkelerinin ortak kültürü olmuştur. Osmanlılar da kendilerini bu ortak kültürün dışında görmemişler¹⁶ ve bu hukukun büyük bir kısmını resmi hukuk sistemi (*şer'î hukuk*) olarak aynen kabul ederek, hakkında açıkça hüküm belirtilen alanlarda da Hanefî mezhebine ait görüşleri uygulamalarda esas almışlardır. Osmanlı mahkemelerinde iki önemli fıkıh kitabı kullanılmıştır. Bunlardan birisi II. Mehmed (Fatih) dönemi alimlerinden Molla Hüsrev Feramuz b. Ali'nin *Dürrü'l-Hükkâm fî Şerhi Gureri'l-Ahkâm* isimli kitabıdır. Diğeri ise İbrahim Halebî'nin *Mülteka'l-Ebhur fî'l-fürûu'l-Hanefiye*'sidir. Molla Hüsrev'in eseri Fatih döneminden Kanunî dönemine kadar, Halebî'nin eseri ise Kanunî'den Osmanlı'nın son dönemlerine kadar sürekli kendilerine başvuru bir el kitabı olmuştur. *Kadılar*, İslam hukuku alanına giren hukuki ihtilafları, burada yer alan hükümler ışığında çözmüşlerdir. Tabiatıyla bu iki kaynağa ve diğer fıkıh kitaplarına, o dönemin önde gelen hukukçuları, özellikle de Şeyhülislamlarının kendilerine sorulan sorulara verdikleri cevaplardan oluşan fetva mecmuaları da eklenmiştir.¹⁷

¹⁵ Acar, İslam Hukukunda..., s.131.

¹⁶ Halil İnalcık, Osmanlı'da Devlet-Hukuk-Adalet, İstanbul, 2000, s. 39.

¹⁷ M. Akif Aydın, “Osmanlı Hukunun Genel Yapısı ve İşleyişi”, *Türkler*, c. 10, Ankara, 2002, s. 17.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

Œer'i hukukta hakkında açıkça hüküm bulunmayan ve bundan dolayı İslam hukukunca da zamanın yasama organına kanun yapma yetkisi verilen sahalarda ise belli bir usul takip edilerek Kanunname'ler dzenlenmiŒ (*rfi hukuk*) ve bu kanunlar uygulanmıŒtır.¹⁸ *rfi hukukun* temelinde de yine *Œer'i hukukun* verdiği yetki bulunmakta olup, her iki hukuk sistemi birbirinden bağımsız ve farklı değil; bilakis bir bütün halinde Osmanlı hukukunu oluŒturmaktadır.¹⁹ İslam ceza hukukuna ait diğer hususların yanında zina ile ilgili hususlar da Osmanlı devleti zamanında yazılan fıkıh kitaplarıyla fetva kitaplarında ve Kanunnamelerde yer almıŒtır. Ancak kanunnamelerdeki zina²⁰ ile ilgili hükümlerin fıkıh kitaplarındakinden farklı olması tartıŒmalara sebep olmuŒtur:

Zengin bir muhtevayla dzenlenmiŒ olması itibariyle Osmanlı Kanunnameleri içerisinde ilk olduğu kabul edilen ve Fatih Sultan Mehmed (II. Mehmed) zamanında hazırlanmıŒ olan (*Kann-ı PadiŒahi*) ceza kanunnamesinde zina ile ilgili maddeler Œyledir:

1- EĞer bir kiŒi zina kılrsa, Œeriat huzurunda sabit olsa, ol zina kılan evl olsa ve dahi bay olursa ki bin akçeye dahi ziyadeye gücü yeterse, cürm  yüz akçe alına. Evsat'l-hal olursa kim altı yüz akçeye malik ola, cürm iki yüz akçe alına. Andan aŒaĐı gücü yeterse, cürm yüz akçe alına. Andan dahi aŒaĐı halli olursa, elli akçe;

¹⁸ Cin-Akgündüz, Türk Hukuk Tarihi, I/146. .Ltfi Barkan, XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Ziraat Ekonomisinin Hukuk ve Mal Esasları (Kanunlar), C.I, İstanbul, 1943, s. 119.

¹⁹ M. Akif Aydın, "Osmanlı'da Hukuk", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, (ed. Ekmeleddin İhsanoğlu) c. I, s. 366-367, İstanbul 1994. Heyd, Studies., s. 168-169. Heyd, Eski Osmanlı Hukukunda Kanun ve Œeriat", (ev. Selahattin Eroğlu), *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XXVI (1983), s.635.

²⁰ Bir kadın ile bir erkek arasında vuku bulan nikahsız cinsel iliŒki için Osmanlı belgelerinde "zina", "fuhuŒ", "tecavüz", "fi'l-i Œeni" ve "efal-i kabiha" gibi tabirler kullanılmaktadır. Bunlardan "tecavüz" tabiri, genellikle kadın tarafının rızası dıŒında ve erkeğin zorlaması ile gerekleŒtiĐi için konumuz dıŒındadır. "FuhuŒ" kelimesi ile ise, iki tarafın da rızası ile çoğu kez bir maddi menfaat karŒılıĐında ve genellikle taraflardan her ikisinin de bekar veya dul olması ile gerekleŒen iliŒkiler kastedilmektedir. "Zina" tabiri, hem fıkıh ve fetva kitaplarında hem de Osmanlı hukuk belgelerinde genellikle evli veya bekar bir kadınla evli veya bekar bir erkeğin nikahsız olarak cinsel iliŒkide bulunması bulunmasını ifade etmektedir. "Fi'l-i Œeni" ve "efal-i kabiha" terimi ise bunların hepsini kapsayan bir anlamda kullanılmıŒtır. Biz bu makalede, hem fıkıh ve fetva kitaplarında, hem de Osmanlı hukuk belgelerinde geçmesi nedeniyle sadece "zina" tabirini kullanmayı tercih ettik. Ancak 'recm' cezasını inceliyor olmamız sebebiyle burada "zina" tabirinden kastedilenin, sadece "evli erkek veya evli kadınların karŒı cinsle yapmıŒ oldukları nikahsız cinsel iliŒki" olduğu unutulmamalıdır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

andan daha aşağı ki gayette fakirü'l-hal olursa, kırk akçe cürm alına.

2- Eğer zina kılan ergen olursa, bin akçeye dahi ziyadeye gücü yeterse, cürm yüz akçe alına. Eğer orta halli olursa, altı yüz akçeye gücü yeterse, cürm elli akçe alına. Andan aşağı dört yüze gücü yeterse, kırk akçe; gayet fakir olsa otuz akçe cürm alına.²¹

Evli ve bekar kimselerin zina suçu işlemeleri durumunda verilecek cezayı belirleyen bu madde, İslam hukukundaki *recm*, “dayak” ve “sürgün” cezasını zikretmeyip sadece para cezasından bahsetmiş olmasından dolayı tartışmalara konu olmuştur: Bazı araştırmacılar; Osmanlı devletinde, İslam hukukunca kabul edilmiş bedeni cezaların bile sistematik olarak para cezalarına dönüştürüldüğünü ve böylece de modern anlayışa uygun bir adım atıldığını belirtmişlerdir.²² Bazılarınca ise; *recm* cezası yerine para cezasının konulması İslam hukukunun radikal gidişatından ziyade onun rasyonalizasyonu olarak görülmüştür.²³ Bir diğer iddiaya göre ise Osmanlı ceza kanunnameleri, İslam ceza hukukunun hükümlerini değiştirmiştir. Mesela İslam hukukuna göre zina fiilinin cezası *recm* veya “dayak” iken Fatih devri ve diğer kanunnamelerde bunun yerine para cezası konulmuş ve *hadd* cezaları bile değiştirilmiştir. Bu hükümler de akla dayandığı için laik bir karakter arz etmiştir.²⁴

Bu tartışmalardan sonra şimdi de kanunnamelerdeki duruma bakalım: Fatih'ten sonra II. Bayezid devri kanunnamelerinde de *recm* ve diğer cezalardan bahsedilmez. Fakat Yavuz Sultan Selim devri kanunnamesinde ilk defa “...siyaset olunmadığı takdirce...”²⁵ ibaresi bulunmaktadır. Kanuni devrinde ise bu madde; “Eğer bir kimse zina eder görülse, şer'an üzerine sabit olsa, lakin alâ vechi'ş-şer' *recm* kılmalu olmasa, eğer evlü olup...”²⁶ veya diğer bazı nüshalarında “...siyâset olunmadığı takdirce...” ve “...lâkin 'alâ vech-i'ş-şer' *recm* kılmalu olmasa...”²⁷ şeklinde zikredilmektedir.

Kanunnamelerdeki bu ibarelerin tümü dikkatle incelendiğinde, İslam hukukundan bir sapma olduğu yönündeki fikirlerin doğru

²¹ Akgündüz, Osmanlı Kanunnameleri..., I/347.

²² Ahmet Mumcu, Siyaseten Katl, İstanbul, 1985, s.117-118.

²³ Imber, “Zina...”, s. 184.

²⁴ Heyd, Studies ..., s.203.

²⁵ Akgündüz, Osmanlı Kanunnameleri..., III/88.

²⁶ Akgündüz, Osmanlı Kanunnameleri..., IV/296.

²⁷ Heyd, Studies..., s.56.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

olmadıkları anlaşılacaktır. Çünkü bu kanunnamelerde *recm* cezasının olduğu, ancak; suçun oluşması ve ispat edilmesi gibi unsurlardaki eksiklik yüzünden *recm* cezası uygulanamadığı takdirde *hadd* cezasının düşüp bunun yerine *ta'zîr* olarak para cezasının (*cerîme*) takdir edildiği görülmektedir.²⁸ Çünkü Osmanlı'da kadılar; şer'î ihtilafları çözerken fıkıh kitaplarına; örfî ihtilafları çözerken ise kanunnamelere bakmaları gerektiği için,²⁹ para cezalarının da kanunnamelerde yer almış bulunması açısından bu cezaların kaynağının örfî hukuk olduğu iddiası haklı görünmektedir.

Ayrıca, kanunnamelerde suç ve cezalar bütünüyle düzenlenmemiş olup, "ihtiyaç olan alanlarda çözüm getirme" şeklinde bir usul takip edildiği için kesin bir şekilde *hadd*, *kıyas* ve *ta'zîr* şeklinde bir ayırım yapılmamış, esnek bir çerçeveye sahip olan *ta'zîr* alanında düzenlemeler yapılmıştır. Bundan dolayı da ölüm veya bedeni cezaların uygulanma yöntemi "siyaset" terimi ile ifade edilmiştir.³⁰

Diğer taraftan aynı durumu, kanunnamelerin zina suçu ve cezası dışındaki diğer bazı maddelerinde de görmek mümkündür: Unsuruları tam teşekkül etmeyen *hadd* veya *kıyas* cezası gerektiren fiiller de tamamen *ta'zîr* suçu kabul edilecek ve cezalandırılacaktır. Kanunî'nin ceza kanunundaki şu hükümler buna güzel bir misaldir: "Eğer at uğurlarsa (çalarsa), elin keseler; kesmezlerse iki yüz akçe cürm alın" Yine, "Eğer adam öldürse, yerine kıyas etmeseler kan cürmü bin akçedir".³¹

Bu izahlardan; gerek zina ve gerekse diğer *hadd* cezası gerektiren suçların şer'î yönü fıkıh ve fetva kitaplarında bulunduğu için, kanunnamelerde ayrıca zikredilmeye gerek görülmediği anlaşılmaktadır. Bunun yerine de tabii olarak, bir örfî hukuk belgesi olan kanunnamelerde dönemin idarecisinin yetkisine bırakılmış olan *ta'zîr* cezasının detaylarına yer verilmiştir. Bu durumda bu kanunname maddesini şöyle anlamak gerekmektedir:

"Eğer bir kişi zina kılsa, (ve bu suç; şahitlik, ikrar veya karine yoluyla kesin olarak ispat edilirse, hadd cezası tatbik edile. Ancak had cezasının şartlarında eksiklik veya şüph varsa ama kişinin de zina ettiği) şeriat huzurunda sabit olsa,

²⁸ M. Akif Aydın, Türk Hukuk Tarihi, İstanbul, 1999, s. 210.

²⁹ Barkan, XV. Ve XVI. Asırlarda..., s. XXV.

³⁰ Münteha Maşalı, "Osmanlı'da Ölüm Cezası", Yeni Türkiye 45 (Mayıs-Haziran), s. 148-161, Ankara, 2002.

³¹ Cin-Akgündüz, Türk Hukuk..., I/327.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

(o kişiye had cezası değil, ancak ta'zir uygulanabileceği için, ta'zir cezası olarak) ol zina kılan evlü olsa ve dahi bay olursa ki bin akçeye dahi ziyadeye gücü yeterse, cürm üç yüz akçe alına. Evsatü'l-hal olursa kim altı yüz akçeye malik ola, cürm iki yüz akçe alına. Andan aşağı gücü yeterse, cürm yüz akçe alına. Andan dahi aşağı halli olursa, elli akçe; andan daha aşağı ki gayette fakirü'l-hal olursa, kırk akçe cürm alına.

Diğer taraftan Osmanlı kanunnamelerinden başka, Osmanlı'dan önce bu coğrafyada hüküm sürmüş Beyliklere ait olan Dulkadiroğlu Alaüddevle ve Bozok kanunnamelerinde de zina suçuyla ilgili benzer hükümler olması, bunun Türklerde bir örfi hukuk geleneği olduğunu göstermektedir.³² Çünkü bu toplumda zina ve fuhuş; İslam dininin bir yasağı olmasının yanında, İslam öncesi inanç ve geleneklere göre de kötü bir hareket olarak görülür ve de suçlular cezalandırılırdı.³³

Recm cezasının kanunnamelerle tamamen kaldırılmadığını bazı arşiv belgelerinde de açıkça görmek mümkündür: Kastamonu Eyaleti Sinop Sancağı Durağan Kazasına bağlı Kömürkan Divanı köylerinden biri olan Sarıyar köyü ahalisinden Turpçuoğlu Mustafa oğlunun nikahlı karısı Ünzile adlı geliniyle zina etmekle suçlanması sonunda, şehrin kadısı tarafından Mustafa'nın durumunun müftüye sorulması üzerine müftü tarafından verilen fetva aynen şöyledir:

“Sual: Zeyd-i muhsan oğlu Amr'ın zevcesi Hind'le zina eylese Zeyd'e ne lazım olur.

El-cevab: Zeyd recm olunub Hind Amr'dan tefrîk olunur.”³⁴

³² Alaüddevle kanunnamesinde; “..Her kim zina eylese şer' ile ya örf ile subût bulsa, ergen ise hadd olmaz ise on üç altın alına. Evlü olsa recm olmazsa on beş altın alına..” şeklindedir. Barkan, XV. ve XVI. Asırlarda., s. 121.

Bozok kanunnamesinde ise; “...Her kim zina itse şer'an örfen isbat olsa, ergense on iki altın alına, evli ise recm olmazsa on beş altın alına...” şeklindedir. Barkan, aynı eser, s. 125.

³³ Bahattin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş, c. VI, Ankara, 1984, s. 439.

³⁴ BOA, İrade Meclis-i Vâlâ, 166/4922. Belgenin devamında, Ünzile'ye tecavüz eden gerçek suçlunun kayımpederi değil, kaza müdürü Emin Bey olduğu ve kaza kadısı ile anlaşılıp Ünzile'ye zorla bu şekilde ifade verdirdikleri anlaşılmış ve gerekli cezaya çarptırılmışlardır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

11.Cemaziye'l-ahir.1266 tarihli bu belgede açıkça zikredilen “recm” tabiri, bu cezanın Osmanlı hukuk sisteminde var olduğunu ve kanunnamedeki ifadenin de yukarıda belirttiğimiz gibi anlaşılması gerektiğini göstermektedir.

Ayrıca Şer’iye Sicillerindeki Şu belgelerde de *hadd* cezasından açıkça bahsedilmesi, bu cezanın Osmanlı hukuk sisteminde en azından yazılı bir kanun maddesi olarak var olduğuna iŐaret etmektedir:

Balıkesir’in Mendehorya köyünden AŞir adlı genç, evli olduğu halde amcasının beslemesi olan Ayşe ile zina etmiş ve bu birleŐmeden bir çocukları olmuş fakat ölmüştür. Bunun zerine her ikisi de zina ettiklerini dört ayrı mecliste ikrar etmişlerdir. Ayrıca Hüseyin’in *muhsan* olduğu köylülerin Őahitliėiyle de ispatlanınca, Kadı tarafından bu kişi hakkında *hadd* cezasına karar verilmiştir.³⁵

Belgede bahsi geçen AŞir adlı kişinin evli ve muhsan olduğunu ve zina ettiğini ikrar ettiğini göz önünde bulundurulacak olursa, *recm* cezasına çarpıtılması için bütün Şartlar oluŐmuŐ görülmektedir. Ancak zanlının bu itirafından dönme Őansı olduğu için cezanın kesinleŐtiėini söylemek mümkün değildir.

Diğer bir belgede ise;

Kanber’de Őahzade adlı kadın ile Hıdır Ahmed adlı erkeğin aynı evde yakalanmaları üzerine zanlılar mahkemeye getirilip her ikisi de “zina ettik” diye ikrar ve itiraf etmişlerdir. Bunun zerine Kadı *hadd* vurulmasına karar vermiştir.³⁶

Bu belgede de bir zina suçu iŐlendiėi sabit olmuş ve *hadd* cezası takdir edilmiştir. Ancak suuların her ikisinin de veya sadece birisinin evli olduklarına dair herhangi bir açıklama bulunmamaktadır.

Ayrıca Kanunnamedelerde, Şer’i hukukta var olan sürgün cezasından hiç bahsedilmemesine rağmen Osmanlı’da bu cezanın sık sık tatbik edildiğine dair çok sayıda örnek belge bulunmaktadır. Bu da rfi hukuktan önce Şer’i hukukun uygulandığını, Şer’i hükümlerin uygulanamaması durumunda ise kanunnamedeki rfi cezaların uygulamaya konulduğunu göstermektedir:

³⁵ Balıkesir Şer’iye Sicilleri, 701/16b-1 (23 Şevval 1061).

³⁶ Bursa Şer’iye Sicilleri, A/35, Varak,270-a.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

Daha önce zina yaptığı için Yenice mahallesinden sürülen Raziye'nin tekrar mahalleye gelip zinaya devam etmesi üzerine, yapılan şikayetten dolayı Kadı tarafından mahalleden ihracına karar verilmiştir.³⁷

Tüm bu belge ve bilgiler, Osmanlı hukukunda *recm* cezasının var olduğunu açıkça göstermektedir. Bunun en büyük delillerinden birisi tek bir örnek olsa da 1680 yılında İstanbul'da gerçekleşen *recm* cezasıdır.³⁸ Cezaların önemli fonksiyonlarından birisinin de caydırıcılık olduğu düşünülecek olursa, idarecilerin, cezaları kaldırarak onların toplum üzerindeki bu özelliklerini ortadan kaldırmak istemeyecekleri de tabiidir. Yine İslam hukukunu kendi hukuk sistemine esas kabul etmiş olan Osmanlı devletinin üstelik de şer'î bir hükmü ortadan kaldıracağı herhalde düşünülemez.

2- Uygulamada Zina Suçu ve Cezası

Osmanlı toplumunda da zaman zaman zina suçunun işlendiğini bu devletin mahkemelerinde görülen davaların kaydedildiği *Şer'îye Sicilleri*'ndeki kayıtlardan anlamak mümkündür.³⁹ Şehirlerde yaşayanlar arasında, köy ve kırsal kesimdekilere oranla daha sık olarak görülen zina suçu⁴⁰ ile ilgili bu örnek belgeler ve bazı tarih kaynakları, bu cezanın Osmanlı hukukunda uygulanıp uygulanmadığı hakkında fikir vermektedir.

Osmanlı tarih kaynaklarında *recm* cezasının tatbik edildiğine dair -yukarıda da bahsi geçen- tek örnek bulunmaktadır: Silahdar Fındıklı Mehmed Ağa'nın naklettiğine göre hadise şöyle cereyan etmiştir: 1680 tarihinde İstanbul'da bir yeniçerinin karısı, evine yakın bir yerde ipek dükkanı sahibi olan bir Yahudi'ye aşık olur. Bir gün Yahudi'yi evine alır. Bu durumdan haberdar olan mahalle sakinleri kadının evini basarlar ve hepsi birden“zina halinde bulduk” diye ifade

³⁷ Balıkesir Şer'îye Sicilleri, 700/10b-2, (Evâhir-i Safer.1054).

³⁸ Joseph Von Hammer, Osmanlı Devleti Tarihi, (Çev. Vecdi Bürün), c. XII, İstanbul, 1986, s. 33.

³⁹ Bu çalışma için, Osmanlı devletinin merkezi idaresine bağlı olan ve bir Kadı tarafından yönetilen Bursa, Manisa, Balıkesir ve Edremit gibi daha ziyade Batı Anadolu'da, nadiren de diğer bölgelerde bulunan ve şer'î hukuk olarak da Hanefî mezhebine tabi olan şehirlere ait Şer'îye Sicillerindeki örnekler seçilmiştir. Örnekler genellikle 16 ve 17. yüzyıllara aittir. 15. yüzyıla ait Sicillerin çok az olması, 18. yüzyıl sicillerinde ceza davalarına pek rastlanmaması ve 1870 yılından itibaren de Nizamiye mahkemelerinin kurulmasıyla Şer'î mahkemelerin görev alanlarında daralma olması sebebiyle bu yüzyıllara ait örnekler yoktur. Ancak bu dönemlere ait Osmanlı Arşivlerindeki muhtelif fonlardan bulduğumuz belgelerle bu eksiği tamamlamaya çalıştık.

⁴⁰ Haim GERBER; “Bir Osmanlı Şehri Olan Bursa'da Kadının Sosyo-Ekonomik Statüsü (1600-1700), Çev. Hayri Erten, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8, Konya, (1998), s.340.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

verip ikisini de Kazasker'e getirirler. O da "gördük" diyenlerin şahitlikleriyle kadının *recm* edilmesine, Yahudi'nin de öldürülmesine hükmeder. Neticede de karar uygulanır.

Sadece bir tarih kaynağında bulunan bu örnek henüz bir belge ile desteklenmiş veya ispatlanabilmiş değildir. Bu hadise gerçek olsa bile bir başka örneğine rastlamak oldukça zordur. Bu zorluk da suçu şahitlik zoruyla ispat etmenin hemen hemen imkansız olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak şer'ye Sicillerinde zina suçuna verilen cezalarla ilgili çok sayıda kayda rastlamak mümkündür:

Osmanlı'da suları ve suçluları takip etmek Subaşı ve adamlarının görevi olmasının yanında; zina gibi suçlarda devlet, başta imam olmak üzere mahalle halkına da bu yetkiyi vermiştir. Buna göre mahalleli, şüpheli kimseleri görevlilere ihbar edebilecekleri gibi; zina yapıldığından şüphelendikleri eve baskın yapma, zanlıları yakalayıp ilgililere teslim etme yetki ve hakkına sahiplerdi.⁴¹ Ancak bu yetki hemen hemen hiçbir zaman zina yapanları suçüstü yakalamaya yetmiyordu. Çünkü baskın gerçekleşinceye kadar zanlılar tamamen kaamasalar bile en azından *recm* cezasından kurtulmalarına yetecek kadar tedbir alıyorlardı:

Balıkesir Subaşı'sının mahkemeye getirdiğı ve zina yaparlarken yakalandıklarını iddia ettiğı Zlf ile Yusuf suçu inkar edince Kadı durumu Ali Fakih mahallesi imam ve ahalisine sorar. Onlar da "Eve Subaşı ile birlikte baskın yaptıklarını ve bu adamı hasıra sarılı bir şekilde saklanmış olarak bulduklarını söylemişlerdir. Durum bu şekilde kayda geçirilmiştir."⁴²

Burada zina suçunun işlendiğı veya en azından teşebbüs edildiğı açıkça belli olmasına rağmen, suçun ispatı için gerekli şartlar tam oluşmadığı için mahkeme *hadd* cezası verememiş; fakat her ne kadar burada belirtilmemişse de -büyük ihtimalle- zanlılar, durumlarına uyan *ta'zîr* cezası ile tecziye edilmişlerdir.

Bu gibi durumlarda zina suçunun tam olarak tespit edilememesi; İslam hukukuna göre zinanın şahitlikle ispatı ile ilgili şartların oldukça ağır olması sebebiyle, insanların buna cesaret etmemelerine neden olmuş olabilir. Çünkü; dört şahitten biri şahitlikten dönerse, hatta ifadelerinde çelişki bulunursa, diğeri şahitler bu defa bir kimseye zina

⁴¹ zer Ergenç, "Osmanlı şehirlerindeki Mahallenin İşlev ve Nitelikleri zerine", *Osmanlı Araştırmaları IV*, İstanbul, 1984, s.69-78. Kemal Beydilli, "*İmam*", DİB İslam Ansiklopedisi, c. 22, İstanbul, 2000, s.181-186.

⁴² Balıkesir şer'ye Sicilleri, 700/10b-3 (Muharrem 1054).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

iftirası (*kazf*) suçlaması ile karşı karşıya kalıyorlardı.⁴³ Ayrıca, aynı mahallede yaşayan kimselerin ve aynı sosyal çevreyi paylaşan insanlar birbirleri aleyhinde şahitlikte bulunmaktan kaçınmış olabilecekleri de muhtemeldir.

Belgelerde en çok rastlanan vak'a çeşidi, ikrâr ve itirâftır. Subaşı'nın suçüstü yakalaması veya ihbar sonucu yapılan soruşturma neticesinde zanlıların da itiraf etmeleriyle suç ortaya çıkmaktadır. Ancak bu belgelerin bazısında itirafçıya *recm* cezasının verilememesinin nedeni açıkça bellidir:

Subaşı'nın meclise getirdiği baliğa Ermeni Sava'nın, "Eniştem Sosto ile kendi rızam ile yattık, bikrimi izale etti, hamile kaldım. Doğuma biraz kala ilaç içip kız cenini düşürdüm ve anne-babamla gömdük" demesi üzerine eniştesi Sosto da aynı şekilde suçunu itiraf etmiş ve her ikisinin de suçlarını dört ayrı mecliste, dört şahit huzurunda ikrar ettikleri kayda geçirilmiştir.⁴⁴

Bu belgede evli olduğu halde zina yapan Ermeni Sosto, gayr-i müslimlere *hadd* değil dayak cezası uygulandığı için⁴⁵ *recm*den kurtulmuştur. Kadın ise bekar olduğu için bu ceza zaten uygulanamayacaktır. Fakat her ikisinin cezalandırılması kendi cemaatlerine de bırakılmış olabilir.

Bazen de gayr-i müslimler daha ağır cezadan kurtulmak için başka tedbirlere de başvuruyorlardı:

Kırniko veled-i Yorgi, Ayni bint-i Abdullah nam Müslime hatun ile bir döşek içinde yatarken tutulduğuna İstanbul Kadısı naibi sicil ettikde mezbûr zimmî İslam'a gelmeğin sünnet olup küreğe konulmak buyuruldu.⁴⁶

Pek çok belgede zanlılar suçlarını ikrar ettikleri halde durum sadece kaydedilmekle yetinilmiş ve her hangi bir ceza zikredilmemiştir:

İzmirler mahallesinden Kalender mahkemede, üvey kızı Raziye ile zina ettiğini itiraf edip; "...annesi hasta idi ben dahi annesini kıyas eyledim...sekiz aydır tasarruf eyledim.." demiş ve Raziye de bu durumu

⁴³ Bilmen, Hukûk-ı İslâmiye..., III/215.

⁴⁴ Balıkesir Şer'îye Sicilleri, 702/124a-3 (27.Ra.1081).

⁴⁵ Akgündüz, Osmanlı Kanunnameleri..., I/109.

⁴⁶ Kamil Kepeci Tasnifi, 677 No'lu Çavuşbaşı Defteri, s. 168. (13.Şa'ban.972)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

ayrıca itiraf etmiştir. Bu durum kayıtlara geçirilmiştir.

⁴⁷

Bu itiraf sadece bir defa olmuştur ve hadise sadece sicile kaydedilmekle kalmıştır. Tek taraflı itirafla *hadd* cezası verilemeyeceği için⁴⁸ suçlu *ta'zîr* ile cezalandırılmış olabilir.

İtiraf şüphesiz önemli bir delildir. Fakat o bile tek başına yeterli olmamaktadır:

Manisa'da Subaşı olan Yusuf, mahkemeye getirdiği Mahmud ve Huri adlı kadının zina ettiklerini iddia etmiş ve durumun soruşturularak gerekli cezanın verilmesini istemiştir. Bunun üzerine Mahmud suçunu itiraf ettiği halde Kadı onu mahkemedен çıkarmış ve bir müddet ortalarda görünmemesini sağlamıştır. Daha sonra yine mahkemeye getirilen Mahmud, bu defa kendi isteğiyle zina ettiğini dört ayrı defa ikrar etmiştir. Ancak ifadesine başvurulmuş Huri adlı kadın ise Mahmud'un söylediklerinin tamamını inkar etmiştir. Bunun üzerine her ikisi de şer'an *ta'zîr* cezasına çarptırılmışlardır.⁴⁹

Bu belgede, itiraf ile suç şer'an sabit olmasına rağmen; suçlulardan birinin itirafı diğerinin ise inkarı durumunda Hanefi mezhebince *hadd* uygulanamayacağı için⁵⁰ kişiler hakkında *ta'zîr* ile hükmedilmiştir. Suçlu itiraf bile etmiş olsa bu itiraf Kadı tarafından araştırmaya tabi tutulmak zorundadır.

Yine hür ve müslüman birinin bir cariye veya köle ile zina yapması da o kişiyi *recm* cezasından kurtarmaktadır:

Edremit'in Çıkrıkçı köyünde Hasan oğlu Hüsnü adlı hür ve müslüman bir kişi, aynı köyden bir başka kişiye ait Fatıma adlı bir cariye ile zina etmiş ve bir kız çocuk dünyaya gelmiştir. Hüsnü'nün mahkemede suçunu dört defa itiraf ettiği, cariyenin de çocuğun Hüsnü'den olduğunu söylediği kayıtlara geçirilmiştir.⁵¹

Kocası bulunmayan veya evli olmayan bir kadının çocuğunun olması veya hamilelik hali tek başına cezaya çarptırılması için yeterli

⁴⁷ Balıkesir Şer'ıye Sicilleri, 699/30a-2 (Evâhir-i Cümade'l-âhire 1040).

⁴⁸ Bilmen, Hukûk-ı İslâmiye..., III/210.

⁴⁹ Manisa Şer'ıye Sicilleri, 113/60-1 (24 Cümade'l-evvel 1068)

⁵⁰ Udeh, İslam Ceza Hukuku..., III/245. Bilmen, Hukûk-ı İslâmiye, III/212.

⁵¹ Edremit Şer'ıye Sicilleri, 1218/160-1 (28 Rebiu'l-âhir 1061).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

bir sebep değildir. Bu durumda ancak konu görevlilerce derinlemesine araştırılıp kişilerin de ifadesine müracaat edildikten sonra karar verilebilir. Zina için bir karine olan hamilelik de, neticede itiraf gerektirdiği için bu tür davalar “ikrar” ile hemen hemen aynı şekilde cereyan etmektedir:

Köydeki asayiş durumlarıyla da ilgilenmek görevleri içerisinde olan sipahinin talebi üzerine, bakire olan bir kızın hamile kalması ile ilgili yapılan sorguda kızın; “Ali Köle beni hamletti” dediği kayda geçirilmiştir.⁵²

Bu örneklere oranla az sayıda da olsa bazen, zina suçu sebebiyle cezalandırılmak üzere bütün şartları taşıdığı için *recm* cezası takdir edilen belgelere de rastlanılmaktadır. Yukarıda da bahsedilen şu olay buna güzel bir örnektir:

Mahkemeye getirilen Balıkesir'in Mendehorya köyünden Aşir adlı genç amcasının yanında çalışmakta olup Mustafa kızı Ayşe ile evli olduğu halde, amcasının beslemesi olan Hüseyin kızı Ayşe ile bir yıldan fazla bir zamandan beri zina etmektedir ve iki gün önce de bu ilişkiden bir çocukları olmuş fakat ölmüştür. Bunun üzerine, önce Aşir daha sonra da Ayşe zina ettiklerini dört mecliste ikrar etmişlerdir. Daha sonra Aşir'in evli olduğu Ayşe'nin âkile ve bâliğa olup olmadığı ve aralarında zifafın gerçekleşip gerçekleşmediği şahit sıfatıyla amcası İbrahim ve aynı köyden Hacı Ali'den soruldu. Bu ikisinin tasdik etmesinin ardından Aşir'in *muhsan* olduğu da ispatlanınca, Kadı tarafından bu kişi hakkında *hadd* cezasına karar verildiği istek üzerine kayıt edilmiş ve talep edene bir suret verilmiştir.⁵³

Bu belgede tüm şartlar tamamlanmış ve kadı tarafından da *recm* cezasına karar verilmiş görünüyor. Ancak yine de ceza tatbik edilmemiş olabilir. Çünkü öldürülme ve kısas cezası gerektiren durumlarda kadıların hükümleri nihai karar değildir. Bu hüküm kadı tarafından mahallin valisine (*Beylerbeyi*) arz edilir, vali ve maiyetindeki heyet bu durumu tetkik eder ve bunun sonucunda tasdik ederlerse ceza infaz olunurdu. Eğer *Eyalet Meclisi* verilen hükmü tasdik etmezse, evrak İstanbul'a Kazasker'e gönderilir; o da kendi mütalaasını da ekleyerek Divan-ı Hümayun'a arz ederdi. Burada

⁵² Balıkesir Şer'îye Sicilleri, 694/58a-4 (1024).

⁵³ (...ikâme-i hadde hükm birle mâ hüve'l-vâki' bittaleb ketb olunub yed-i tâlibe vaz' ve def' olundu...) Balıkesir Şer'îye Sicilleri, 701/16b-1 (23 Şevval 1061)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

tekrar tetkik edilen evrak ya tasdik edilerek veya bozularak geri gönderilirdi.⁵⁴ Bu cezanın uygulanıp uygulanmadığı hakkında da elimizde kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak suçlu daha sonra bu ikrarından dönmüş de olabilir, çünkü böyle bir hakka sahiptir. Bu durumda da ikrar sakıt olur ve yine suçluya *hadd* cezası verilemez.⁵⁵ Bu mahkemeyi, aralarında ilim adamı, idareci ve halkın ileri gelenlerin de bulunduğu otuz kişiden daha fazla bir topluluktan oluşan bir jürinin bizzat izlediği, belgenin altındaki isim listesinden anlaşılmaktadır. Dava konusunun hem devlet hem de halk açısından ne kadar önemli olduğu, -pek de sık görülmeyen bir şekilde- belgenin altında isimleri yazılı jürinin (*şuhd'l-hl*) kalabalık olmasından anlaşılmaktadır.

Osmanlıda *recm* cezasının uygulandığına dair tarih kaynaklarında her ne kadar tek bir kayıt olsa da, “bunun dışında başka bir uygulama yoktur” diyebilmek şu an için elbette mümkün değildir. Böyle kesin bir hüküm verebilmek için şer’iye Sicillerinin tamamı ve konuyla ilgili bütün vesikaların incelenmesi ve ortaya çıkarılması gerekir. Fakat yukarıdaki örnekler, *recm* cezasının uygulanmasında Osmanlının fazla ısrarcı olmadığı veya toleranslı davrandığı şeklinde bir kanaat uyandırmaktadır. Diğer taraftan, bazı gezginlerin gözlemlerine göre Osmanlı topraklarında; boyun vurma, asma, yakma, kazığa oturtma, engele asma ve suya atma olmak üzere altı çeşit öldürme cezası yönteminin bulunduğunun bildirilmesine rağmen taşlayarak öldürmeden bahsedilmemiş olması da⁵⁶ bu kanaati destekler mahiyettedir. Yine muhtelif tarih kaynaklarında isyan, eşkıyalık, yol kesme gibi kamu suları nedeniyle gerçekleştirilen cezalardan çok bahsedildiği halde, bu konuyla ilgili uygulamalardan pek söz edilmez. Hatta zinadan dolayı ölüm cezasına arptırılmayan kadınlar fuhuş yoluyla asayışsizliklere neden olmaları sebebiyle ve halka da ibret olması için lme mahkm edilebilmektedirler:

Hilekarlık, fesat çıkarma, zinakarlık ve fahişelik suçlarından dolayı mahkemeye ıkarılan Sabire adlı kadın, daha önce mahkeme kararıyla zina suçu sebebiyle eşeğe bindirilip insanlara ibret olsun diye çarşıda dolaştırılmış, işlediği suç konusunda defalarca uyarılmış olduğu halde zinaya devam etmiştir. Halkın şikayeti üzerine bu defa Balıkesir’in Bigadiç kasabasına srlmştir. Ancak o burada da aynı suça

⁵⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin İlmîye Teşkilatı, Ankara, 1988, s. 110.

⁵⁵ Udeh, İslam Ceza Hukuku..., III/338.

⁵⁶ Nurcan Abacı, Bursa şehrinde Osmanlı Hukukunun Uygulanması (17. Yüzyıl) Ankara, 2001, s. 133.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

devam etmenin yanında başkalarının kadın ve kızlarını da hile ile veya korkutarak eşkıyaya satmış, aynı zamanda halkın mallarını çalmayı adet haline getirmiştir. Mahalle sakinlerinin de mahkemede aleyhte şahitlik etmeleri üzerine Sabire'nin durumu Müftü Ali Efendiye intikal ettirilmiştir. Müftü de “zulüm ve eşkıyalığı adet haline getirerek fesada sebebiyet veren kadının katlinin caiz olduğuna” fetva vermiş ve fetvanın gereği yapılmak üzere durum görevlilere bildirilmiştir.⁵⁷

Özellikle isyan, iç karışıklık veya savaş gibi olağanüstü durumlarda halkın huzur ve sükununu sağlamak, asayişini temin etmek için devlet zinakar kimseleri *recm* değil; ama başka şekillerde de cezalandırmaktan çekinmemiştir.⁵⁸

İstanbul'daki Çukur medresede çoğu dışarıdan misafir olarak bulunan bir gurup erkekle yakalanan kadın ölüm cezasına, erkekler ise sürgün ve kal'abendlik cezasına çarptırılmıştır.⁵⁹

Burada kadın, alışkanlık ve meslek haline getirdiği fuhuş suçundan dolayı ve de bu suçun yaygınlaşmasını önlemek için ölüm cezası ile, erkekler ise bekar oldukları için sadece ta'zir ile cezalandırılmış olabilirler. Ancak burada dikkat çekici bir diğer uygulama ise şu olmuştur: Bu dönemde ölüm cezaları genellikle “salben” yani asılarak uygulanmakta iken, bu kadın bir çuval içerisine konularak denize atılmak suretiyle infaz edilmiştir.⁶⁰ Bundan da muhtemelen fuhuş suçunun önlenmesi için örnek olması amaçlanmış olabilir.

Yine diğer bazı belgelerden de bu maksadı anlamak mümkündür:

Hapse atılan çok sayıda mahkuma bakmanın veya sürgün etmenin bir netice vermeyeceği düşünüldüğünden, içlerinden meşhur olan birkaç fahişenin “ibret-i alem” için İstanbul'un belli başlı yerlerinde asılması, diğerlerine de fuhşa devam

⁵⁷ Kamil Su, XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Balıkesir Şehir Hayatı, İstanbul, 1937, s. 107.

⁵⁸ Osman Köse, “XVIII. Yüzyıl sonları Rus ve Avusturya Savaşları Esnasında Osmanlı Devletinde Bir Uygulama: İstanbul'da İçki ve Fuhuş Yasağı”, *Turkish Studies*, Volum 2/1, Winter 2007, s. 104-123.

⁵⁹ BOA, Hatt-ı Hümayun 9828 (1205).

⁶⁰ BOA, Hatt-ı Hümayun 10077 (1205).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

ederlerse başlarına aynı şeyin geleceği tenbih edilerek salıverilmesinin kararlaştırıldığına dair.⁶¹

Padişahın onayı ve şeyhülislam'ın da bilgisi dahilinde olarak Sekbanbaşı, meşhur fahişelerden beş tanesini gece boğdurduğu ve sabah erkenden herkesin görmesi için un merkezde, birini Üsküdar'da ve birini de Kasımpaşa'da astırıp, diğer fahişelere ise tövbe ettirilip serbest bırakıldığına dair.⁶²

Recm Cezasının Uygulanmamasının muhtemel sebepleri

Bütün bu örneklerde de görüldüğü gibi, toplumun huzur ve asayişini olumsuz etkileyen zina suçuna karşı tavizsiz bir tutum takınan Osmanlı, *recm* cezasını eğer gerçekten uygulamadıysa bunun başlıca sebeplerini şöyle sıralamak mümkündür:

Uygulamadaki en önemli hukuk sebep ve faktörün, Osmanlı'nın da kabul edip tatbik ettiği İslam hukukunun bizzat kendisi olduğunu söylemek yerinde olacağı kanaatindeyiz. Çünkü Fıkıh kitaplarında *recm* cezasını düşüren çok sayıda şart vardır ve bunlar da adeta bu cezayı uygulanamaz hale getirmiştir.

Yine İslam hukukçularına göre, bu suçu şikayet etmek yerine görmezlikten gelinmesi daha makbuldür. Bu konuda, *Buhari* adlı hadis kitabının "*Mezalim*" bölümünde yer alan Hz. Peygamberin "Kim ki müslüman kardeşinin ayıbını rterse, Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter" hadisi önemli ölçüde yönlendirici olmuştur.⁶³ Ayrıca Osmanlı ceza hukukunda diğer bütün suçların şikayet edilmemesi cezayı gerektirecek bir davranış olarak görülürken, zina suçunun şikayeti üzerinde bu derece durulmamış,⁶⁴ hatta bilenlerin bu bilgilerini saklamaları teşvik edilmiştir.⁶⁵

Zina suçunun cezalandırılmasının çok ağır şartlara bağlandığını gören İmber'in bu husustaki yorumu ise şöyledir: "ok açıktır ki, fıkıh kitapları, zina ve ilgili konulara bakış açısı olarak, cezai bir yaklaşımdan çok, etik bir tavır sergilerler. Zina için öngörülen *hadd* cezası, uygulamanın gerçek kodundan çok, suçun büyüklüğünün

⁶¹ BOA, Hatt-ı Hümayun 11055 (1205).

⁶² BOA, Hatt-ı Hümayun 10845 (1205).

⁶³ Acar, İslam Hukukunda..., s. 110.

⁶⁴ Barkan, XV. ve XVI. Asırlarda..., I/388.

⁶⁵ Fatih Kanunnamesindeki madde şöyledir: "*Eğer bir kişi zinayı bilse, gelip Kadı'ya demese cürm yok. Ama uğurluğun (hırsızlığı) bilse gelip demese on beş akçe cürm alıná*". Diğer kanunnamelerde de benzer ifadeler vardır. Akgündüz, Osmanlı Kanunnameleri..., I/348.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

sembolik bir ifadesidir. Kanunların uygulanması devletin kurumları için değil, kişiler için bir sorun teşkil etmektedir.”⁶⁶

Bir diğer sebep ise; bu suçun şahitlerle ispatının hemen hemen imkansız denilecek derecede zor olmasıdır. Çünkü suçun bu şekilde ispat edilebilmesi için teşhir edilircesine açıkta işlenmesi gerekir.

Şahitlik yapacak olanların bir tanesinin ifadesinden vazgeçmesi veya ifadelerde tutarsızlık bulunması durumunda şahitlere iftira cezasının (*hadd-i kazf*) uygulanacak olmasının⁶⁷ getirdiği korkunun yanında; olaya karışan kimselerin aynı mahalle veya köyde bir arada yaşıyor olmaları da zina suçunun tespiti ve dolayısıyla da cezasının tatbikinde etkili olmuş olabilir.

Bütün bunların yanında; İslam hukukunun, sadece zina suçuna mahsus olmak üzere ceza uygulanması ile ilgili anlayışı, bu konuya yeterince açıklık getirmektedir. Son dönem İslam hukukçusu olan Ömer Nasuhi Bilmen, *Mebcut*, *Bahr-i Râik*, *Serahsî* ve *Fetavâ-yı Hindiye* gibi önemli fıkıh kaynaklarından iktibasla şunu belirtmektedir:

İkrar edene Kadı; “Belki aranızda nikah vardı”, “Rüya görmüş olmayasın” gibi bazı telkinlerde bulunur. Buna “itiraftan döndürme telkini” (*telkîn-i rücû*) denir. Bundan maksat, müstehcen bir hadisenin tescil edilmemesi, bu yüzden bir çok kimsenin ömrünün sonuna kadar utançla yaşamaması ve kanunsuz bir hareketin halk arasında yayılmasına meydan verilmemesidir. Nitekim böyle ikrarda bulunan şahıs; pişmanlık duymuş, halini ıslaha yönelmiş, namuslu hayata geri dönmüş bir kimse demektir. Aslında suçluya ceza vermekten maksat da bunları temin etmek olduğu için, artık bunlar olunca cezaya da ihtiyaç kalmaz. Kadı'nın tüm bu telkinlerine rağmen itiraftan, uhrevi sorumluluk endişesiyle cezasını dünyada görmek suretiyle günahattan kurtulmak için cezasının uygulanmasını isterse, ısrar ederse; artık hakkında *had* cezası hükmedilir.⁶⁸

Nitekim Hz. Peygamber dönemindeki üç uygulamaya da dikkat edilecek olursa; bunlarda da cezanın, kişilerin kendi istekleriyle uygulandığı görülecektir.

⁶⁶ Imber, “Zina...”, s. 189.

⁶⁷ Bilmen, Hukûk-ı İslâmiye..., III/215.

⁶⁸ Bilmen, Hukûk-ı İslâmiye..., III/211.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

Bu bağlamda son bir sebep olarak Osmanlı hukuk ve devlet adamlarının işini kolaylaştıran, hatta onlara recm konusunda yapılacak bir şey bırakmayan toplumdaki “namus” anlayışından da bahsetmek gerekir. Bu anlayışa göre aldatılan koca, hukuk ve onun uygulayıcısı olan güvenlik kuvvetlerinden önce davranıp namusunu temizliyordu:

Zevcesiyle zina yaptığı için Abdülkadir’i öldüren Kürtoğlu Ali’nin serbest bırakılmasına dair.⁶⁹

Tarsus’ta Meryem’in katili olan kocası Ali, karısını başkasıyla zina ettiği için öldürdüğünü söylemesinden dolayı kısastan vazgeçilip para cezasına çarptırılmıştır.⁷⁰

İslam hukukunun bu konudaki anlayışına uygun hareket eden Osmanlının zina suçu karşısındaki bu tutumu, “bu suça göz mü yumdu?” sorusunu akla getirmektedir. Ancak belge ve kaynaklar incelendiğinde bunun tam tersinin olduğu görülecektir. Kanunların yanında idari açıdan da işi çok sıkı tutan Osmanlı, görevliler aracılığıyla sadece zina suçunun faillerinin değil, ihtimal ve söylentilerinin bile üstüne gitmiştir. Suçlulara; tüm servetlerinin üçte biri gibi oldukça yüksek sayılabilecek maddi cezalar (*cerîme*) yanında, başka mahalle veya şehre sürme (*nefy*), hatta eşeğe ters bindirip halka gösterme (*teşhîr*) gibi farklı cezalar uygulamakta oldukça ısrarcı olmuştur. Bu cezaların asıl amacı, insanlar üzerinde caydırıcılık tesiri meydana getirip potansiyel suçluları etkilemektir. Hepsinden de önemlisi bu konuyu kamuya mal ederek, kurmuş olduğu “mahalle sistemi” sayesinde, suç işleme veya suçluyu ortaya çıkarma konusunda halk arasında bir otokontrol tesis etmiştir. Osmanlı; “suçun işlenmeden önlenmesi” (*seddü’z-zerâyi*) kaidelerini tatbik ederek ve işlenen suçu da -ölüm dışında- oldukça ağır cezalarla cezalandırarak, bir “zina fiilini önleme politikası” geliştirmiş ve bunu uygulamaya çalışmıştır demek kanaatimizce yerinde bir tespit olacaktır.⁷¹

⁶⁹ BOA, A. MKT. MVL, Dosya no: 49, Gömlek no: 84 (17.Rebiul-ahir.1268).

⁷⁰ BOA. A. MKT. MVL, Dosya no: 66, Gömlek no: 55 (4.Safer.1270).

⁷¹ Fatih devrinde başlayan kanunname faaliyeti ve buna bağlı olarak da zina suçu ve cezası ile ilgili uygulamalar, daha sonraki padişahlarla bazı değişikliklerle de olsa Tanzimata kadar devam etmiştir. Tanzimatı müteakip yapılan ve 1840 yılında yürürlüğe giren Ceza Kanununda zina ile ilgili hükümler yer almamıştır. 1851 tarihinde bu kanunun yerine yürürlüğe giren "Kanûn-ı Cedid"de de zina suçunun cezasını içeren madde bulunmamaktadır. 1858’de hazırlanarak yürürlüğe giren “Ceza Kanun-ı Hümayunu”nda yine şer’î hukukun zina suçu ile ilgili hükümleri alınmamıştır. 1860 yılında ise bu kanuna ilk defa zina ile ilgili hükümler eklenmiş ve zinakar kadına hapis cezası getirilmiş ve koca lehine davranılmıştır. 1911’de yapılan değişiklikle erkeğe de kadın gibi hapis cezası ve aynı derecede cezaya çarptırılması hükme bağlanmıştır. (Acar, İslam Hukukunda..., s. 35-39).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

Sonuç

İslam hukukunda zina; ahlakı bozma, nesillerin geleceğini tehlikeye atma ve nesep karışıklıklarını olumsuz yönde etkileme gibi sebeplerden dolayı toplumsal bir suç olarak kabul edilmiştir. Evli olduğu halde bu suçu işlemek, cezayı artırıcı bir sebep olmuştur. Zina ile ilgili cezalarda ise caydırıcılık ve utandırmak temel maksat olmuştur. Ancak bu cezaların verilebilmesi için gerekli olan şartlardan birincisi olan şahitlik şartının temininin çok zor olması, bu cezanın uygulanmasını hemen hemen imkansız hale getirmiştir. Diğer taraftan ikinci ve üçüncü şart olan ikrar ve hamilelik itirafında inisiyatif tamamen zanlıların vicdani sorumluluklarına bırakılmış olup onların dini inançlarının sağlamlığı ve bütünlüğüyle doğru orantılıdır. Fakat bu toleranslı durum *hadd* cezaları içerisinde sadece zinaya mahsus bir durumdur.

Şeriat, bu cinsel suçla ilgili oldukça katı ve spesifik bir düzenleme getirmiştir ama bu kanunların pratikte uygulanmasını imkansız derecesinde zorlaştırarak, uygulamayı kamudan özel adalete havale etmiştir.

İslam hukukunu kendi hukuk sistemine referans kabul eden Osmanlı da zina konusunda bu esasları kendisine prensip edinmiş ve yazılan fıkıh ve fetva kitaplarında bu hükümler teorik olarak aynen yer almasına rağmen, uygulamada o da İslam hukukunun yukarıdaki anlayışına dayanarak oldukça esnek davranmıştır. Kanunnamelerde ise bu tolerans yerini oldukça ağır cezalara bırakmıştır. Bu cezaların ağırlığında yine caydırıcılık özelliğinin yanında Türklerin İslam öncesi anlayışlarının da etkisinden söz etmek mümkündür.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

KAYNAKÇA

- ABACI, Nurcan; Bursa Őhrinde Osmanlı Hukukunun Uygulanması (17. Yüzyıl) Ankara, 2001.
- ACAR, İsmail; İslam Hukukunda Zina Suçu ve Cezası zerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuzeylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1999.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet; Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, c.I, İstanbul, 1990.
- AYDIN, M. Akif; “Osmanlı’da Hukuk”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, (ed. Ekmeleddin İhsanoğlu) c. I, s. 366-367, İstanbul 1994.
-; “Osmanlı Hukukunun Genel Yapısı ve İŞleyişi”, *Türkler*, c. 10, Ankara, 2002, s. 15-20.
-; Türk Hukuk Tarihi, İstanbul, 1999.
- Balıkesir Şer’iye Sicilleri: No: 694, 699, 700, 701, 702.
- BARKAN, .Ltfi; XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Ziraat Ekonomisinin Hukuk ve Mal Esasları (Kanunlar), C.I, İstanbul, 1943.
- BEYDLL, Kemal; “İmam”, DİB İslam Ansiklopedisi, c. 22, İstanbul, 2000.
- BLMEN, . Nasuhi; Hukûk-ı İslamiye ve Istılahat-ı Fikhiye Kamusu, c. III, İstanbul, 1976.
- Bursa Şer’iye Sicilleri; No: A/35.
- BOA, A. MKT. MVL, Dosya no: 49, Gömlek no: 84 (17.Rebiulahir.1268).
- BOA. A. MKT. MVL, Dosya no: 66, Gömlek no: 55 (4.Safer.1270).
- BOA, Hatt-ı Hümayun 9828 (1205).
- BOA, Hatt-ı Hümayun 10077 (1205).
- BOA, Hatt-ı Hümayun 11055 (1205).
- BOA, Hatt-ı Hümayun 10845 (1205).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

- BOA, İrade Meclis-i Vâlâ, 166/4922.
- CİN, Halil– AKGÜNDÜZ, Ahmet; Türk Hukuk Tarihi, c. I, İstanbul, 1995.
- Edremit Şer'îye Sicilleri; No: 1218.
- ERGENÇ, Özer; “Osmanlı Şehirlerindeki Mahallenin İşlev ve Nitelikleri Üzerine”, *Osmanlı Araştırmaları IV*, İstanbul, 1984, s.69-78.
- GERBER, Haim; “Bir Osmanlı Şehri Olan Bursa'da Kadının Sosyo-Ekonomik Statüsü (1600-1700), Çev. Hayri Erten, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8, Konya, (1998), s. 327-343.
- HAMMER, Joseph Von; Osmanlı Devleti Tarihi, (Çev. Vecdi Bürün), c. XII, İstanbul, 1986.
- HEYD, Uriel; “Eski Osmanlı Hukukunda Kanun ve Şeriat”, (çev. Selahattin Eroğlu), *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XXVI (1983)..
-; *Studies in Old Ottoman Criminal Law*, Oxford, 1973.
- IMBER, Colin; “Zina in Ottoman Law”, *Studies in Ottoman History and Law*, İstanbul, 1996, s. 175-206.
- İNALCIK, Halil; Osmanlı'da Devlet-Hukuk-Adalet, İstanbul, 2000.
- Kamil Kepeci Tasnifi, 677 No'lu Çavuşbaşı Defteri.
- KÖSE, Osman; “XVIII. Yüzyıl sonları Rus ve Avusturya Savaşları Esnasında Osmanlı Devletinde Bir Uygulama: İstanbul'da İçki ve Fuhuş Yasağı”, *Turkish Studies*, Volum 2/1, Winter 2007, s. 104-123.
- Kur'an-ı Kerîm, Nûr Suresi, 24/2.
- Manisa Şer'îye Sicilleri; No: 113.
- MAŞALI, Münteha; “Osmanlı'da Ölüm Cezası”, *Yeni Türkiye* 45 (Mayıs-Haziran), Ankara, 2002, s. 148-161.
- MUMCU, Ahmet, Siyaseten Katl, İstanbul, 1985, s.117-118.
- ÖGEL, Bahattin; Türk Kültür Tarihine Giriş, c. VI, Ankara, 1984.
- ÖKSÜZ, Adil; Ceza Hükümleri Açısından Tevrat ve Kur'an, İzmir, 2006.
- SCHACT, Joseph; Introduction to Islamic Law, Oxford, 1964.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

SU, Kamil; XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Balıkesir Şehir Hayatı,
İstanbul, 1937.

UDEH, Abdulkadir; İslam Ceza Hukuku ve BeŐeri Hukuk, (Çeviren,
Akif Nuri), c.III, İstanbul, 1978.

UZUNÇARŐILI, İsmail Hakkı; Osmanlı Devletinin İlmîye TeŐkilatı,
Ankara, 1988.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*